

ნონა კუხიანიძე-ახვლედიანი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და თბილისის ეკონომიკურ
ურთიერთობათა სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ტურიზმის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში

საქართველოში შექმნილი საერთო ეკონომიკური მდგომარეობა მოითხოვს კრიზისული სიტუაციიდან დაჩქარებული გამოსვლის გზებისა და საშუალებების მოძებნას.

საქართველოს თავისი ბუნებრივი, გეოგრაფიული, რეკრეაციული შესაძლებლობებისა და ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის გამო ტურიზმისა და საკურორტო საქმიანობის დიდი პოტენციალი გააჩნია. ტურიზმის განვითარებისათვის საჭირო რესურსული პოტენციალის მნიშვნელობის მხრივ საქართველო გამორჩეული ქვეყანაა, რომლის მიმართ ინტერესი უძველესი დროიდან არსებობდა. ამაზე მეტყველებს თუნდაც მითი არგონავტების ლაშქრობის შესახებ, ჰეროდოტეს თხზულებანი და სხვა მნიშვნელოვანი ისტორიული ფაქტები.

საქართველოში დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ჩამოყალიბებულმა პოლიტიკურმა და სოციალ-ეკონომიკურმა კრიზისმა მძიმე მდგომარეობაში ჩააყენა ეროვნული ეკონომიკის ეს მნიშვნელოვანი დარგი. ფაქტიურად მოიშალა და გაჩანაგდა (ნაწილობრივ აფხაზეთის ომის შედეგად) სასტუმროების, დასასვენებელი სახლების, სხვადასხვა ტურისტული ობიექტებისა და კურორტების დიდი უმრავლესობა. 1997-1999წ.წ. დარგის ფუნქციონირების სამართლებრივი უზრუნველყოფის მიზნით მიღებულ იქნა საქართველოს კანონი «ტურიზმისა და კურორტების შესახებ» და სხვა საკანონმდებლო და ნორმატიული აქტები, მაგრამ ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ ტურიზმისა და საკურორტო ბიზნესში არსებული სამართლებრივი ვაკუუმი ვერ შეივსო.

ტურიზმი ზემოქმედებას ახდენს მთელს ქვეყანაზე და მისი განვითარების პოლიტიკაში თანაბრად უნდა იყოს გათვალისწინებული ეკონომიკური, ეკოლოგიური და სოციალური ასპექტები.

საქართველოში ტურიზმის მდგრადი განვითარება დაკავშირებულია მეცნიერულად დასაბუთებული, ეფექტური მარკეტინგული კვლევის განხორციელებასთან და მაღალხარისხიანი ტურპროდუქტის შექმნასთან. ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების ამ რთულ ეტაპზე ტურისტულ ინდუსტრიაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ტურპროდუქტის ფასისა და ხარისხის ისეთი შეფარდება, რომელიც კონკურენტუნარიანი იქნება, როგორც ლოკალურ (ადგილობრივ), ასევე უახლოესი მეზობელი ქვეყნების ბაზრებზე.

ტურიზმი, როგორც მომსახურების სფეროს დარგი, შედგება: საერთაშორისო ტურიზმისა და შიდა ტურიზმისაგან. საერთაშორისო ტურიზმი, თავის მხრივ, მოიცავს შემომყვან და გამყვან ტურიზმს. აღსანიშნავია, რომ ჩვენს ქვეყანაში ჯერჯერობით განსაკუთრებული აქცენტი სწორედ საერთაშორისო ტურიზმის ერთ-ერთ მიმართულებაზე, შემომყვან ტურიზმზე აქცენტირდება. ეს მარტივად აიხსნება – შემოსავლების მიღება უცხოელი რეზიდენტების მხრიდან, გადასახადების აკრება და სხვა საკითხები ამ სექტორში შედარებით ადვილი მოსაგვარებელია, ვიდრე გამყვანი ტურიზმის სექტორში, რომელიც ჯერ-ჯერობით სრულიად გაუკონტროლებელი სფეროა.

ბოლო წლებში ტურიზმი გახდა მსოფლიოში ერთ ერთი ყველაზე მოგებიანი ბიზნესი. მსოფლიო ექსპორტში ტურიზმს უჭირავს მესამე ადგილი ნავთობისა და ავტომობილების ექსპორტიდან მიღებული შემოსავლების შემდეგ. ექსპერტების პროგნოზით საერთაშორისო ტურიზმის განვითარება გაგრძელდება შემდგომშიც.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის (WTO) მონაცემებით საერთაშორისო ტურისტული შემოსვლა 2010 წლისთვის გაიზარდა 937 მლნ. კაცამდე, ხოლო მსოფლიო ტურიზმის ყოველწლიური ზრდის ტემპი 2000-2010წ.წ. 3,5%-ი გახდება.

2010 წლისათვის მსოფლიო ტურისტულ ნაკადში ევროპისა და ამერიკის რეგიონების წილი შემცირდება, მაშინ როცა აზიისა და წყნარი ოკეანის რეგიონების წილი მკვეთრად –

17,3%-ით გაიზარდება. აღსანიშნავია, რომ ევროპის წილი შემცირდება ამავე სიდიდით, ხოლო ამერიკის რეგიონისათვის 2010 წლისათვის ტურიზმის ზრდის ტემპი შენარჩუნებული იქნება საშუალო მსოფლიო დონეზე.

გარკვეული პრობლემები არსებობს შიდა ტურიზმის ორგანიზაციასა და განვითარების მიმართულებით. გადაუჭრელი საკითხებისა და პრობლემების სიმრავლე ტურისტულ ბიზნესში უპირველეს ყოვლისა დაკავშირებულია, ტურისტული საქმიანობის სუბიექტების ახალი როლისა და ფუნქციების კარგად გააზრებასთან. სახელმწიფო და კერძო სექტორების როლების გამიჯვნისა და მათ შორის ურთიერთობების მკაფიოდ განსაზღვრის მიზნით მისაღებია პოლიტიკური გადაწყვეტილება.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის რეკომენდაციებში ხაზგასმულია, რომ თავისი ფუნქციების შესრულებისათვის ქვეყნის მთავრობამ უნდა შექმნას ეროვნული ტურისტული ადმინისტრაცია – ტურიზმის დეპარტამენტი ან ტურიზმის სამინისტრო. ამავე ორგანიზაციის მიერ რეკომენდებულია ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის საორიენტაციო სქემა, რომელიც საქმიანობის სამ ძირითად მიმართულებას გულისხმობს: 1. მარკეტინგის სამსახური; 2. ეკონომიკური ანალიზი და სტატისტიკა; 3. დაგეგმვა და განვითარება.

მიგვაჩნია, რომ საქართველოში ტურიზმის განვითარების ორგანიზაცია უნდა ეფუძნებოდეს შემდეგ ძირითად კომპონენტებს:

1. ტურიზმის სახელმწიფო დეპარტამენტი, როგორც დარგში სახელმწიფო პოლიტიკის გამტარებელი ორგანო;
2. ტურიზმის მარკეტინგის სააგენტო;
3. კერძო სექტორი.

ტურიზმის, როგორც სისტემის წარმატებული ფუნქციონირებისათვის განსაკუთრებული სიზუსტით უნდა შემუშავდეს აღნიშნულ სამ კომპონენტს შორის კავშირების სისტემა, თითოეული კომპონენტის ვალდებულებები, უფლებები და პასუხისმგებლობა სახელმწიფოს წინაშე.

დღეისათვის საქართველოში საერთაშორისო ტურიზმი ხასიათდება ორი უარყოფითი მოვლენით: გასვლითი ტურიზმი ჭარბობს შემოსვლითს და მთლიანად დარგში სავალუტო გადასახდელები ჭარბობს შემოსავლებს; ტურისტული ფირმები, რომლებიც გასვლით ტურიზმს ემსახურებიან (თანამშრომლობენ უცხოეთის ტურისტულ ფირმებთან), მთლიანად არ არიან დაინტერესებული ქვეყანაში ტურიზმის ინფრასტრუქტურის განვითარებით.

საქართველოში მაღალეფექტური და კონკურენტუნარიანი ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარება დაკავშირებულია რიგი აქტუალური საკითხების გადაწყვეტასთან, როგორცაა – ტურისტული საქმიანობის ნომატიულ სამართლებრივი ბაზის და სახელმწიფო რეგულირების სისტემის საფუძვლის შექმნა, თანამედროვე სამამულო ტურისტული ბაზრის ფორმირება კონკურენციის განვითარების საფუძველზე, საქართველოს ინტეგრაცია მსოფლიო ტურისტული ბაზრის სისტემაში და ტურიზმის სფეროში საერთაშორისო თანამშრომლობის განვითარება.

საერთაშორისო ტურიზმში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სასტუმროების მეურნეობის განვითარებას, ტურისტების ნაკადი უშუალოდ უკავშირდება ტურიზმის ინდუსტრიის ამ სექტორის სიდიდესა და ხარისხს.

საქართველოში უნდა განვითარდეს სასტუმრო მეურნეობის ისეთი ინდუსტრია, რომელიც უპასუხებს საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამის ნორმებს. ამისათვის, პირველ რიგში, საჭიროა ქვეყანაში ტურიზმის განვითარების ერთიანი სახელმწიფო პროგრამის შემუშავება და ინვესტიციების მოზიდვა. ამ მხრივ საინტერესოა ამ სფეროში თურქეთის რესპუბლიკის გამოცდილება, სადაც ტურიზმის ინდუსტრიის განვითარების ერთიანი სახელმწიფო პროგრამის საფუძველზე შესაძლებელი გახდა მოკლე დროში ხმელთაშუა ზღვის სანაპიროზე აშენებულიყო ტურისტული სასტუმროების თანამედროვე ქსელი, შესაბამისი ინფრასტრუქტურით.

ტურიზმის განვითარების ღონისძიებების რეალიზაციისათვის საჭიროა კადრების მომზადების თანამედროვე სისტემის შექმნა. მომავალში ტურიზმისათვის კადრების მომზადება და განათლება დაიკავებს მნიშვნელოვან ადგილს, რადგან ტურიზმი არის და ხდება უფრო მეტად ტექნოლოგიური, ძალზე კონტაქტური სფერო, რომელშიც კადრები უნდა იყოს განათლებული, კომუნიკაბელური, პროფესიულად მომზადებული.

როგორც სპეციალისტები თვლიან, წინა პლანზე წამოიწევს «ახალი» ტურისტი. ეს ნიშნავს, რომ ტურიზმის ტრადიციული სახე – ყოველწლიურად დასვენება ზღვაზე ან მთაში, თანდათან გარკვეულ ადგილს დაუთმობს ახალ სახეებს, როგორცაა საქმიანი ტურიზმი, ეკოტურიზმი, სათავგადასავლო და შემეცნებითი ტურიზმი და ა.შ. ტურიზმის სახელმწიფო დეპარტამენტისა და ტურიზმის მარკეტინგის სააგენტოს უფლება-ვალდებულებები და პასუხისმგებლობა პირდაპირ კავშირში უნდა იყოს ტურიზმის ბიზნესიდან სახელმწიფოს ბიუჯეტის შემოსავლების ზრდასთან. კერძოდ, ტურისტული საქმიანობიდან შემოსავლების ზრდა უნდა მიმდინარეობდეს ტურიზმის სფეროში ფუნქციონირებადი იურიდიულ და კერძო პირთა მიმართ საგადასახადო ბაზის გაფართოებისა და გადასახადების განაკვეთების შემცირების საფუძველზე. ამ პროცესის შეუფერხებლად წარმართვის შემმუშავებელი და შედეგებზე პასუხისმგებელი სახელმწიფო ორგანოების მუშაკთა შრომის ანაზღაურება აუცილებლად უნდა იყოს დაკავშირებული ტურიზმის დარგიდან მიღებული სახელმწიფო შემოსავლების ზრდის პროცენტულ მაჩვენებელთან.

მიმდინარე და მომავალი ათწლეულის განმავლობაში საქართველოს ტურიზმის განვითარების პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს სექტორში არსებული ლიბერალიზაციის შენარჩუნებისა და ინვესტიციების მხარდაჭერაზე. Tacis –ის ექსპერტთა რეკომენდაციით ნაკლებ სავარაუდოა, რომ საქართველოს ადგილობრივი კაპიტალი დააკმაყოფილებს დარგის გრძელვადიანი ზრდის მოთხოვნებს, ამიტომ მეტად მნიშვნელოვანი იქნება უცხოური ინვესტიციების მოძიება და მოზიდვა. მათი აზრით ხელშემწყობი საგადასახადო და საკრედიტო პოლიტიკა უნდა გახდეს უცხოელი ინვესტორების დაინტერესების საფუძველი. ვფიქრობთ, რომ ეს მოსაზრება ეწინააღმდეგება მდგრადი განვითარების კონცეფციის მთავარ დებულებებს, რადგან იგივე ექსპერტების დასკვნებით საქართველოში არ არსებობს (ახლო მომავალში მაინც) მასობრივი საერთაშორისო ტურიზმის განვითარების შესაძლებლობა. შესაბამისად ინვესტორების რეორიენტაცია უნდა მოხდეს შიდა ტურიზმის განვითარებაზე.

დღეს მეტად მნიშვნელოვანია საქართველოს მოსახლეობის დასვენებისა და რეკრეაციის უზრუნველყოფა. ეფექტურად ფუნქციონირებად, მიმზიდველი და მისაღები ფასების მქონე ამ სეგმენტის შექმნა უნდა გახდეს მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლების ერთ-ერთი საფუძველი. ამ მიმართებით კი ხაზგასმით უნდა ავლნიშნოთ ეროვნული კაპიტალის გამოყენების ხელშეწყობის აუცილებლობა და მიზანშეწონილობა. მნიშვნელოვანია

ტურისტულ ფირმებსა და ავიაკომპანიებს შორის თანამშრომლობის სფეროში საერთაშორისო ავიაგადაზიდვების მსოფლიო გამოცდილების გაზიარება და საქართველოს საჰაერო ტრანსპორტის ეკონომიკური რეფორმის დროს მისი გათვალისწინება.

ტურიზმში, ისევე როგორც ეკონომიკის სხვა სფეროშიც ძლიერდება წარმოებისა და კაპიტალის კონცენტრაციის პროცესი. წარმოების კონცენტრაციის ერთ-ერთი ფორმაა მისი დივერსიფიკაცია, ე.ი. საწარმოს საქმიანობის სფეროს გაფართოება სხვა სახის ბიზნესის ხარჯზე. ამიტომ, მეტად აქტუალურია საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობის სფეროში ავიაკომპანიებისა და ტურისტული ფირმების კოოპერაციის შესაძლებლობების შესწავლა.

შესაძლებელია ტურისტულ ბიზნესში წარმოების დივერსიფიკაცია, მსხვილი ტუროპერატორების დივერსიფიკაციის პოლიტიკაში სამი სტრატეგიის გამოყოფით:

– ჰორიზონტალური ინტეგრაცია, რომელიც მოიცავს ერთ საწარმოში ტურისტული საქმიანობის სხვადასხვა მიმართულებას;

– სატრანსპორტო ან სხვა კომპანიებთან ინტეგრაცია;

– ვერტიკალური ინტეგრაცია, ავიაკომპანიით დაწყებული ტურპაკეტის შექმნით და დამთავრებული მისი რეალიზაციით, სასტუმროებითა და მომსახურებით.

ტურისტული პროდუქტის სრულყოფისათვის მნიშვნელოვანია ტურიზმში სატრანსპორტო, განსაკუთრებით საჰაერო ტრანსპორტით მომსახურების რაციონალიზაცია. ქვეყანაში ტურიზმის განვითარების ერთ-ერთი ძირითადი პირობაა საჰაერო ტრანსპორტით მომსახურების ტარიფების შემცირების აქტიური პოლიტიკის გატარება ტურპროდუქტის მყიდველობითი უნარიანობის შენარჩუნებისათვის, ნავთობის მკვეთრი გაძვირების კრიზისულ პერიოდში განსაკუთრებით მაღალი ავიასატრანსპორტო ხარჯების ნაწილობრივ კომპენსირება შეიძლება სასტუმროში ცხოვრების ფასის შემცირებით.

საერთაშორისო ტურიზმი საქართველოს მომავალია. ამიტომ ყველა პირობის შექმნაა საჭირო იმისათვის, რომ ტურიზმის ინდუსტრია ქვეყნის ეკონომიკის პრიორიტეტული დარგი გახდეს.